

Др Невенка Кнежевић Лукић¹
Криминалистичко-полицијски универзитет у Београду

Др Нена А. Васојевић²
Иновациони центар Машинског факултета Универзитета у Београду
Република Србија

Прегледни рад.

КРУНА АЋИМОВИЋ – ПРВА ЖЕНА ПРОФЕСОР У СРБИЈИ

Сажетак. Настојање жена у Србији у 19. веку да се изборе за своје место у друштву, очитовало се на свим пољима, а посебно на пољу образовања. Круна Аћимовић (рођена Драгојловић) и Лепосава Бошковић биле су прве жене које су завршиле Велику школу (1891). Упркос отпорима друштва, Круна Аћимовић је прва жена која се изборила за право да полаже професорски испит (1894). После вишегодишњих напора, постала је професор у Првој Београдској женској гимназији (1920). У раду се приказује развој образовања жена у Краљевини Србији, са посебним освртом на лик и дело Круне Аћимовић, прве жене професора у Србији.

Кључне речи: жена, професор, женска права, образовање, Виша женска школа, Круна Аћимовић

Увод

Србија је у 19. веку била неразвијена земља у којој се после вишевековног турског ропства постепено успостављала државност. Од Берлинског конгреса (1878) Србија је била независна држава а четири године касније постала је краљевина. До почетка 20. века, Србија је била једна од најнеразвијенијих држава у Европи.³ У сиромашној

аграрној земљи, са неразвијеном економијом и слабом инфраструктуром без јаких државних и јавних институција, положај жене био је предодређен традиционалним схватањем о биолошкој друштвеној улози. У јако утемељеном патријархалном друштву жена је била супруга, мајка и домаћица, подређена породичном животу.

Учешће жена у јавном животу представљало је изузетак и било је дозвољено малом броју жена, најчешће супругама и кћеркама владара и припадника ондашње друштвене елите.⁴ Традиционална улога жене у друштву била је верификована *Грађанским закоником за Књажевство Србију* (1844).⁵ Према *Грађанском законикју* (који је био на снази до 1946. године) жена није могла бити запослена нити ангажована у јавним службама без сагласности свог супруга, док су неудате жене, у појединим случајевима, имале могућност избора.⁶

СТИЦАЊЕМ образовања женама би се створиле боље могућности за запошљавање, отворио би се пут ка социјалној и економској независности и ублажиле би се друштвене неједнакости. У Србији у 19. веку женама је било ограничено право на образовање, као и право на рад у институцијама образовања. Пионирске кораке у борби жена за равноправност на пољу образовања направиле су Круна Аћимовић (рођена Драгојловић) и Лепосава Бошковић, прве студенткиње Велике школе.⁷ По завршетку студија (1891) избориле су се за право да полажу

¹ Ауторка је доктор историје и филозофије природних наука и технологије, дипл. инж. архитектуре и научни сарадник; шеф Одсека за техничке послове Криминалистичко-полицијског универзитета у Београду; е-маил: nevenka.kl@kpu.edu.rs

² Ауторка је доктор историје и филозофије природних наука и технологије, дипл. педагог, научни сарадник; ради у Иновационом центру Машинског факултета Универзитета у Београду; е-маил: nenavasojevic@hotmail.com

³ Ljubinka Trgovčević, *The Professional Emancipation of Women in 19-th Century Serbia*, *Serbian Studies*, 25, 1, Bloomington, 2011, 7.

⁴ Исто.

⁵ *Грађански законик за Књажевство Србију*, обнародован на Благости 25. марта 1844. године, Београд, 1873.

⁶ Lj. Trgovčević, *The Professional Emancipation of Women in 19-th Century Serbia*, 7-8.

⁷ Неда Божиновић, *Женско учење у Србији у 19. и 20. веку*, Београд, 1996, 21.

професорски испит (1893) равноправно са својим колегама. Упркос стеченим професионалним квалификацијама, до постављења жена на месту професора у средњој школи (1920) прошло је више деценија. У раду се кроз студију случаја Круне Аћимовић, прве и једине управнице Више женске школе у Пожаревцу (1894-1895), потом управнице Више женске школе у Крагујевцу (1895-1898), истражује проблем положаја образованих жена у образовном систему Србије крајем 19. и почетком 20. века, који је успостављен на правно утемељеним ограничењима и неједнакостима између женског и мушког наставног кадра.

Право жена у Србији на образовање у 19. веку

Српско друштво за време Отоманске империје одликује низак степен писмености. Малобројни писмени људи стицали су образовање ван Србије. Међу женама, солидно образовање имала је Анка Обреновић, ћерка Јеврема Обреновића.⁸ Отварање основних школа на српском језику било је дозвољено од 1830. године, а две године касније, од 211 уписаних ђака у школи у Београду, било је 16 девојчица.⁹

Правно регулисање школства у Србији започело је 1833. године, доношењем првог *Устава народних школа у Књажевству Србије* којим су предвиђене три врсте школа: мале (у варошима и селима), редовне и једна велика у Београду. Школе су се издржавале о трошку општине.¹⁰ Оснивањем Попечитељства правде и просвете (1834), јасно је исказана намера да се образовање у Србији подстакне и развије. Први покушај Попечитељства правде и просвете да отвори посебну школу за женску децу у Београду 1840. године, био је безуспешан.¹¹

Основно образовање. Прва женска школа која је отворена у Србији била је приватна. Иницијатива за отварање

школе потекла је од аустријских поданица, сестара Катарине и Софије Лекић, учитељица по професији. У мају 1842. године, сестре Лекић су поднеле захтев Управитељству вароши Београда за отварање школе за женску децу, где би учила: женски рад, читање, писање и рачунање.¹² Препоруку за рад сестара Лекић упутио је и тадашњи Татарин правитељства српског, Таса Хаџи-Поповић, који је истакао њихове компетенције у учењу његове ћерке. Покренуту иницијативу подржали су чиновници и богати трговци који су желели да њихове ћерке буду образоване. Одобрење су добиле 13. јула 1842. године. Истим актом дозволу да отвори женску школу добила је и Наталија Петровић, под условом да с времена на време извештава Попечитељство правде и просвете о градиву које се ученицама предаје и уз надлежност да врши педагошко усмеравање рада сестара Лекић.¹³

Подршку иницијативи за школовање женске деце пружали су и поједини припадници ондашње интелектуалне елите, Јован Стерија Поповић и Петар Радовановић.¹⁴ Као начелник Просветног одељења у Министарству просвете (1842-1848), Јован Стерија Поповић истицао је обавезу државе да се подједнако стара о школовању мушке и женске деце и залагао се за доношење закона којим би се регулисало школовање све деце у држави.

Доношењем *Првог ошћиниј закона о школама* (1844) успостављен је правни основ школског система у Србији у 19. веку.¹⁵ *Ошћиниј законом* биле су предвиђене четири врсте школа: основна, посленотрговачка, лицеј и гимназија. Уведен је принцип школске године и наставни план је уређен према узрастима и разредима. *Ошћиниј закон* је предвиђао школовање женске деце у издвојеним школама, а у недостатку издвојених школа девојчицама је било дозвољено да похађају школу за дечаке али само до навршене десете године.¹⁶ Прва основна школа за женску децу била

8 Milenko Karanovich, *The Development of Education in Serbia and Emergence of Its Intelligentsia (1838-1858)* New York, 1995, 28. citirano u: Lj. Trgovčević, *The Professional Emancipation of Women in 19-th Century Serbia*, 8.

9 Lj. Trgovčević, *The Professional Emancipation of Women in 19-th Century Serbia*, 8.

10 Од 1835. године, по две школе у округу издржавале су се о трошку државе, што је укинута 1840. године. Љубинка Трговчевић, *Планирана елиџа, о ситуацијима из Србије на европским универзитетима у 19. веку*, Београд, 2003, 15.

11 Љ. Трговчевић, *Планирана елиџа*, 186.

12 Историјски Архив града Београда: ИАБ, УГБ, 1842, К, 18, Ф III, 534; цитирано у: Нена А. Васојевић, *Прве српске учитељице*, Узданица, XI, 1, Јагодина, 2014, 160.

13 Н. Васојевић, *Прве српске учитељице*, 159.

14 М. Karanovich, *The Development of Education in Serbia*, 64-65. cit. in: Lj. Trgovčević, *The Professional Emancipation of Women in 19-th Century Serbia*, 8.

15 *Устројеније јавној училишној настављенија* (23. септембар 1844), Зборник закона и уредба и уредбени указа у Књажевству Српском, књ. 2, Београд, 1845, 315-345. <http://digital.bms.rs/ebiblioteka/publications/view/4346> приступ. 3. јануара 2021.

16 Љ. Трговчевић, *Планирана елиџа*, 15.

је приватна и отворена је у Параћину 1845. године.¹⁷ Након доношења посебне уредбе - *Устројенија девојачки училишта*, 3. јула 1846. године, започела је са радом државна школа у Београду 1. септембра 1846. године, која је испуњавала услове предвиђене прописима.¹⁸ Реализација наставног плана предвиђеног *Општим законом* била је отежана у свим школама у Србији услед недостатка довољно образованог наставног особља и оскудних материјалних средстава, те је 1850. године донет нови план прилагођен могућностима тадашњег друштва, који је био у примени две деценије.¹⁹ *Законом о основним школама* (1857)²⁰ учитељи су постали државни службеници, а централну контролу над основним школама спроводило је Попечитељство просвештенија, док су *Законом о устројенију свих јавних школа у Србији* (1863)²¹ уређена организациона питања.²² У периоду од 1842. до 1858. године мрежа женских државних школа у Србији развијана је споро – отворено је 20 женских школа у којима је било запослено 39 учитељица.²³ Од 1858. године у Србији је започело рад 30 школа за девојчице.²⁴

Законом о основним школама (1883), донетим на иницијативу Стојана Новаковића, школовање у Србији постало је обавезно за децу оба пола.²⁵ Школовање је трајало шест година и обухватало је нижу основну школу у трајању од четири године, и вишу основну школу у трајању од две године. На почетку 20. века Србија је имала најмлађе становништво у Европи (53,75% испод 19 година), па је школовање све деце у економски неразвијеној држави било отежано из више разлога: недовољног броја учитеља одговарајућег степена образовања, недостајућих школских објеката и наставне опреме и оскудних најнеопходнијих материјалних средстава за редовне трошкове процеса

образовања.²⁶ Из тих разлога, од 1898. године, школовање је смањено на четири године а девојчицама је омогућено да наставе школовање још две године у девојачким школама.²⁷

Средње образовање. Значајан напредак у образовању женске деце започео је отварањем виших школа за жене. После доношења *Закона о устројенију свих јавних школа у Србији* (1863), донет је *Закон о устројенију Више женске школе у Београду* (1863),²⁸ ради „образовања женске младежи у знањима вишим него што се у основним школама учи, а нарочито поради припреме одраслијих девојака за учитељке основних школа женских.“²⁹ Школовање женске деце првобитно је Законом било предвиђено у трајању од три године, али је изменама Закона продужено на четири године (1866), а потом на пет година (1875).³⁰ *Законом о уређењу Више женске школе у Београду* од 24. јануара 1879. године усвојен је наставни план и програм у трајању од пет година, утврђена је организациона структура школе, дефинисана су права и обавезе запослених и ученица.³¹ Вишом женском школом руководила је управница, сваки разред имао је по једну класну учитељицу,³² неопходан број предавача, учитеља, учитељица језика и вештина, као и помоћница класним учитељицама.³³ *Изменама и допунама Закона о уређењу Више женске школе* од 31. октобра 1886. године уместо пет предвиђено је шест разреда.³⁴

У периоду од 1863. до 1891. године девојке су стицале средње образовање на Вишој женској школи у Београду. Због велике заинтересованости за школовање женске деце,

26 Љ. Трговчевић, *Планирана елија*, 187.

27 Исто.

28 *Закон о устројенију Више женске школе* (17. јун 1863). Зборник закона и уредаба у Књажеству Србији, XVI, Београд, 1864, 26-28.

29 *Наше Више женске школе у 1899-1900. школској години*, Просветни гласник, XXI, 8, Београд, 1900, 151.

30 *Измене и допуне закона* (20. април 1866), Зборник закона и уредаба у Књажеству Србији, XIX, Београд, 1866, 210. *Закон о уситановљењу петог разреда у Вишој женској школи* (28. фебруар 1875), Зборник закона и уредаба у Књажеству Србији, XXVII, Београд, 1875, 48-49.

31 *Закон о уређењу Више женске школе* (19. јануар 1879), Српске новине бр. 18 од 24. јануара 1879. године, 91.

32 Класне учитељице имале су завршен Филозофски факултет (у земљи или у иностранству) или завршену Вишу женску школу и положен учитељски испит са врло добрим успехом; поред тога су слушале ванредно наставу на Филозофском факултету или су радиле минимум 5 година у основним школама.

33 *Закон о уређењу Више женске школе* (19. јануар 1879), 91.

34 *Измене и допуне Закона о уређењу Више женске школе* (31. октобар 1886), Српске новине, бр 254 од 13. новембра 1887. године, 1054.

17 Н. Васојевић, *Прве српске учитељице*, 161.

18 Исто.

19 Љ. Трговчевић, *Планирана елија*, 16.

20 *Устројенија основних школа у Књажеству Србији* (22. август 1857), Зборник закона и уредаба у Књажеству Србији, X, Београд, 1857, 61-75.

21 *Зборник закона и уредаба* XVI, Београд, 1864, 54-63.

22 Љ. Трговчевић, *Планирана елија*, 16.

23 Н. Васојевић, *Прве српске учитељице*, 162.

24 Љубинка Трговчевић, *Школовање девојака у Србији у 19. веку, у: Образовање код Срба кроз векове*, (ур. Радослав Петковић, Петар В. Крстић, и Тибор Живковић), Историјски институт, Београд, 2003, 81-88.

25 *Закон о основним школама* (31. децембар 1882), Српске новине бр. 9 (додатак), 13. јануар 1883. године.

покретана је иницијатива за отварање Више женске школе и у Крагујевцу, 1877. и 1881. године. Министарство просвете није прихвратило ову иницијативу до 15. новембра 1891. године, када је шесторазредна основна школа прерасла у Вишу женску школу. То је била друга виша школа за образовање и васпитање женске деце у Краљевини Србији.³⁵ Уследили су захтеви других општина, након што је одлуком министра просвете од 10. јула 1894. године забрањено примање девојчица у мушке гимназије.³⁶ Школске 1894/95. године Министарство просвете и црквених послова уважило је захтеве општинских власти да се у Шапцу, Нишу, Пироту и у Пожаревцу, отворе више женске школе.³⁷ Школе су након годину дана уташене, јер нису испуњавале исказане потребе за школовањем женске деце: „нити су биле довољне нити доступне девојчицама из свих крајева Србије, [...] не одговарају правој потреби нити учитељске службе, нити грађанског живота.“³⁸ Од школске 1895/96. године, женској деци је дозвољено да уписују мушке гимназије, али уз ограничења и по другачијим условима у односу на мушку децу: после положеног пријемног испита, могле су похађати само прва три разреда; током школовања могле су понављати само један разред (први или други); учили су према другачијем наставном плану и програму у односу на своје вршњаке.³⁹ Школске 1895/96 године рад су наставиле више женске школе у Београду и у Крагујевцу.⁴⁰ Виша женска школа у Београду изгубила је свој значај 1900. године, када је отворена Женска учитељска школа.⁴¹

Од 1905. године уследиле су измене у систему образовања девојака. Прва женска гимназија основана је Указом Краља

Петра 29. јуна 1905. године. На основу *Закона о средњим школама* (чл. 4), у гимназији су отворена четири виша разреда (V-VIII) за женску децу, која су са четири нижа разреда Виших женских школа чинила потпуну гимназију за школовање женске деце.⁴² Оснивањем издвојене гимназије, женској деци је омогућено да стекну гимназијско образовање неопходно за упис на факултете.⁴³

Високо образовање. Школовање девојака на Великој школи у Србији није било правно јасно дефинисано.⁴⁴ Да би стекле високо образовање, девојке су морале савладати неколико препрека. Услов за упис на Велику школу била је положена матура. У недостатку женских гимназија, девојке су могле похађати мушку гимназију али им није било дозвољено да матурирају, осим уз одобрење директора мушких гимназија, па су биле присиљене да матурски испит полажу приватно.⁴⁵ За уписивање девојака на Велику школу, било је потребно одобрење ректора.⁴⁶ После Драге Љочић (1871),⁴⁷ прве жене редовни студенти Велике школе биле су Круна Аћимовић и Лепосава Бошковић. Уписале су се 1887. године и дипломирале су 1891. године.⁴⁸ Неопходно средње образовање за упис на студије Круна Аћимовић је стекла у Русији, а Лепосава Бошковић је завршила мушку гимназију у Београду - била је прва и једина ученица мушке гимназије коју је уписала на предлог свог ујака, министра и књижевника, професора и ректора Велике школе, Јована Бошковића.⁴⁹ Оне су прокрчиле пут и другим девојкама да студирају на Великој школи – Лепосави Петковић, Олги

35 Лела М. Вујошевић, *Образовање жена до Другој светској рати на примеру Крагујевца*, Узданица, 1, Јагодина, 2016, 155-174.

36 Одлука Пбр. 10134 од 10. јула 1894. године, Просветни гласник, XV, 9-10, Београд, 1894, 393-394.

37 Виша женска школа у Шапцу основана је 12. септембра 1894. године. За управника је именован Стојан Марковић, директор гимназије у пензији. За привременог управника Више женске школе у Нишу именован је Михаило Марковић (Пбр. 21839 од 22. новембра 1894), директор нишке гимназије, који је пристао да дужност управника обавља бесплатно те школске године. За привременог управника Више женске школе у Пироту постављен је Јован Митровић (Пбр. 17539 од 3. октобра 1894), директор пиротске гимназије, који је пристао да дужност управника обавља бесплатно. Просветни гласник, XV, 9-12, Београд, 1894, 396-531.

38 *Распис министра просвете и црквених послова*, (Пбр. 12199 од 10. августа 1895), Просветни гласник, XVI, 9, Београд, 1895, 438.

39 Исто.

40 Исто.

41 Љ. Трговчевић, *Планирана елија*, 188.

42 *Отварање женске гимназије у Београду*, Просветни гласник XXVI, 8, Београд, 1905, 123.

43 У школској 1905/06. години, у пети разред Женске гимназије уписано је 40 ученица које су завршиле четири разреда Виших женских школа у Србији. *Одлука Министра просвете и црквених послова* (Пбр. 10391 од 29. јуна 1905), Просветни гласник XXVI, 8, Београд, 1905, 124.

44 Исто.

45 Н. Божиновић, *Женско ишћање у Србији у 19. и 20. веку*, 20.

46 Љ. Трговчевић, *Планирана елија*, 192.

47 Драга Љочић одслушала је један семестар на Филозофском одсеку Велике школе а потом је отишла на студије у Швајцарску. Љ. Трговчевић, *The Professional Emancipation of Women in 19th-Century Serbia*, 9.

48 Исто, 21.

49 Лепосава Бошковић је рођена 1869. године у Београду. Под утицајем ујака Јована Бошковића, са којим је одрасла, уписала је једину (у то време само мушку) гимназију у Београду. Била је прва девојка која је са 36 другова положила матуру 1887. године. *Пре четрдесет година прве две жене свршиле су Велику школу у Београду*, Политика, 29. март 1931. године.

Гавриловић, Зорки Станковић, Јелисавети Начић, Ангелини Нешић, Видосави Миловановић.⁵⁰

Упркос напорима да се унапреди и побољша, школовање женске деце је и даље било запостављено. Почетком 20. века у Србији је било свега 7% школованих жена.⁵¹ Формирањем Београдског универзитета 27. фебруара 1905. године, девојкама у Србији је дозвољено да редовно студирају заједно са својим колегама.⁵²

Круна Аћимовић (1867-1956)

Круна Аћимовић је рођена 1867. године у Босни, у трговачкој породици Драгојловић. За време српско-турског рата (1876-1878), заједно са старијом сестром Јеленом Драгојловић и бројном децом са ратом погођеног подручја Босне пребегла је у Србију, после повлачења српске војске под командом генерала Ранка Алимпића (1876).⁵³ Краће време живела је у Западној Србији, а потом је као државни питомац отишла у Русију на школовање, где је провела једанаест година. По завршетку гимназије у Москви, вратила се у Србију (1887).⁵⁴ Чврсто решена да настави школовање у Србији, након личног обраћања тадашњем министру просвете Алимпију Васиљевићу,⁵⁵ добила је одобрење (1887) да се упише на Филолошко-историјски одсек Филозофског факултета Велике школе. После завршених студија (1891), ступила је у државну службу и започела да „крчи пут женскињу са факултетском спремом.“⁵⁶ Док су њени другови постављани за предаваче, она је постављена без титуле: „да предаје Иностране облике у Вишој женској школи са годишњом платом 1200 динара.“⁵⁷ Хонорарни предавач на Вишој женској школи у Београду постала је

Сл. 1. Круна Аћимовић, професор у пензији, Сарајево, 28. септембар 1940. године. (Василија Колаковић, *Босанка од Бијељине, једна од прве две факултетски образоване жене Београда и Србије*, Годишњак града Београда, XXV, Београд, 1978, 292)

1892. године.⁵⁸ За предавача је постављена 1893. године, две године касније у односу на колеге из своје генерације.⁵⁹ У периоду од 1892. до 1894. године, предавала је литерарне облике у петом и француски језик у првом разреду, а од 1894. године и српски језик у другом разреду.⁶⁰

У октобру 1893. године затражила је одобрење од министра просвете Миленка Веснића⁶¹ и добила сагласност да полаже

50 Љ. Трговчевић, *Планирана елија*, 192.

51 Исто, 185.

52 *Закон о универзитету*, Просветни гласник XVI, 3, Београд, 1905, 243-255.

53 В. Колаковић, *Босанка од Бијељине*, 291.

54 Историјски архив Београда, Удружење универзитетски образованих жена, инв. бр. 11, 1931, Т. бр. 3, (ИАБ, УУОЖ), цитирано у: В. Колаковић, *Босанка од Бијељине*, 291.

55 Удружење универзитетски образованих жена изразило је велику захвалност министру просвете, Алимпију Васиљевићу (1831-1911), што је дозволило женама да се упишу на Велику школу. Исто.

56 Лепосава Бошковић ступила је у државну службу 2 године касније. Исто.

57 Вера Јовановић, *Прва жена професор у Србији*, Женски покрет V, 8, Београд, 1924, 308.

58 *Шемаџизам Краљевине Србије са календаром за годину 1892*. Београд, 1892, 52.

59 В. Јовановић, *Прва жена професор у Србији*, 307.

60 *Шемаџизам за годину 1892*, 72. Заједно са Круном Аћимовић, на Вишој женској школи у Београду 1894. године као предавач радила је и Лепосава Бошковић – предавала је Општу историју у 4. 5. и 6. разреду. *Државни календар Краљевине Србије са шемаџизмом за годину 1894*, Београд, 1894, 30.

61 Миленко Веснић (1863-1921) био је државни стипендиста. Студија права завршио је у Минхену и Лајпцигу. Усавршавао се из области међународног права у Паризу, Лондону, Русији, Холандији и Шведској.

професорски испит. Полагање је привремено одложено због оставке министра Веснића, али је нови министар просвете, Димитрије Нешић, уважио претходно донету одлуку и омогућио Круни Аћимовић да полаже професорски испит, заједно са 23 кандидата.⁶² У периоду 5-9. априла 1894. године, Круна Аћимовић, тада предавач Више женске школе у Београду, полагала је професорски испит из групе предмета: руски језик са литературом, општа историја и историја Срба, и француски језик, на тему „Михаил Васиљевич Ломоносов“.⁶³ Упркос противљењу појединих чланова комисије, испит је положила с оценом одличан.⁶⁴ Стицањем дипломе постала је прва жена у Србији која је успела да се по професионалној спреми изједначи са мушким колегама. Потом је постала класна учитељица и прва управница тек основане Више женске школе у Пожаревцу (1894).⁶⁵

Одлуком министра просвете од 5. септембра 1894. године отворена је Виша женска школа у Пожаревцу.⁶⁶ Иницијативу за отварање школе покренула је пожаревачка општина која се обавезала да сноси све потребне трошкове за објекте, опрему, наставна средства и за наставнике школе. Настава се одржавала уз минимум учила, у веома скромним условима - школа је била смештена у црквеној кући, у којој су две веће собе коришћене као учионице а мању собу користили су наставници.⁶⁷ Наставу су држали: управница, једна помоћница и три хонорарна наставника гимназије.⁶⁸ За управницу школе постављена је Круна Аћимовић, дотадашњи

предавач Више женске школе у Београду.⁶⁹ За помоћницу је именована учитељица основне школе у Пожаревцу, Мира Радовановић.⁷⁰ Управница је предавала језик и певање, земљопис, руски и немачки језик, а помоћница управнице предавала је женске радове, гимнастику, слободно цртање и била је задужена за одржавање реда и чистоће у школи.⁷¹ Хонорарно су били ангажовани професори пожаревачке гимназије: Јован Несторовић, професор српског и француског језика, Ваца Петровић, професор зоологије, рачуна и геометријског цртања и Мирко Пејић, који је предавао хришћанску науку и руски језик.⁷² За надзорника Више женске школе у Пожаревцу именован је професор Велике школе, Сава Урошевић.⁷³ Након годину дана рада Виша женска школа у Пожаревцу је угашена а Круна Аћимовић је разрешена дужности управнице школе 1. септембра 1895. године.⁷⁴ Резултати које је остваривала у свакодневной пракси нису били довољни за промену професионалног статуса, стога је упутила молбу Министарству 1895. године, да се године службе које је провела као учитељица Више женске школе урачунају у године предавачке службе. Молба је уважена „по аналогији закона о уважавању предавачких година службе.“⁷⁵

Од октобра 1895. године, по потреби службе, Круна Аћимовић је наставила свој педагошки рад на Вишој женској школи у Крагујевцу као предавач и заступница управнице.⁷⁶ Стална управница постала је 16. новембра 1896. године.⁷⁷ Током свог мандата, изборила се за право ученица Више женске школе у Крагујевцу да полажу учитељски испит који се до тада полагао само у Вишој женској школи у Београду.⁷⁸

Године 1888. на Универзитету у Лајпцигу одбранио је две докторске тезе, из области кривичног и међународног права. Од децембра 1893. до јануара 1894. био је именован за министра просвете и црквених дела у четвртој влади Саве Грујића. Председник Владе и министар спољних послова Краљевине СХС, био је од маја 1920. до јануара 1921.

62 В. Јовановић, *Прва жена професор у Србији*, 308.

63 Комисија је формирана одлуком министра просвете Андре Ђорђевића и сачињавали су је: Милош Зечевић (председник), Д. С. Јовановић, Момчило Иванић, С. Ј. Никетић и Павле Поповић (чланови). Просветни гласник, XVI, 3, Београд, 1895, 176.

64 В. Јовановић, *Прва жена професор у Србији*, 308.

65 Исто.

66 Одлука Пбр. 13948 од 5. септембра 1894. године. *Отварање нових школа и разреда*, Просветни гласник XV, 9-10, Београд, 1894, 396.

67 Учила су била скромна: шестар, троугао и неколико географских карата. Уместо глобуса, коришћена је бресква. *Извештај професора Саве Урошевића о пожаревачкој гимназији, Вишој женској школи у Пожаревцу, невојинској гимназији и традиционалној гимназији*, од 11. августа 1895. године, Просветни гласник, XVI, 9, Београд, 1895, 515.

68 Исто, 514-515. *Државни календар Краљевине Србије за годину 1895*. Београд, 1895, 49.

69 *Отварање нових школа и разреда*, 396.

70 *Прешћис министра од 1. октобра 1894. године о поштовању помоћнице Више женске школе у Пожаревцу*. Просветни гласник XV, 11, Београд, 1894, 475.

71 *Извештај професора Саве Урошевића*, 514-515. *Државни календар за годину 1895*, 49.

72 *Државни календар за годину 1895*, 49.

73 *Одлука министра просвете и црквених послова* (ПБр. 6766 од 4. маја 1895) Просветни гласник XVI, 6, Београд, 1895, 315.

74 *Прешћис министра просвете и црквених послова*, Просветни гласник XVI, 11, Београд, 1895, 554.

75 *Одлука Просветној савешта*, Просветни гласник XVI, 11, Београд, 1895, 560.

76 *Прешћис министра просвете и црквених послова*, Просветни гласник XVI, 11, Београд, 1895, 553.

77 *Краљевско српска Виша Женска школа у Крагујевцу*: Извештај за школску 1896-1897 годину, Крагујевац, 1897, 4.

78 В. Јовановић, *Прва жена професор у Србији*, 308.

Прве ученице Више женске школе у Крагујевцу полагале су учитељски испит 10. и 11. маја 1897. године, пред комисијом у којој је Круна Аћимовић била члан.⁷⁹

Промене у закону условиле су смену Круне Аћимовић са положаја управнице Више женске школе у Крагујевцу (1898).⁸⁰ *Законом о изменама и допунама у Закону о уређењу Више женске школе* (1879) донетим 26. јула 1898. године, промењени су услови за лице које може управљати радом школе. Уместо управнице предвиђен је управитељ, односно „лице које је служило најмање 15 година као професор средње школе, да је жењен и да има 40 година живота; а има сва права директора непотпуне средње школе.“⁸¹ Овакве законске измене нису подстицале реформу школства, већ су значиле корак уназад као очигледан пример да је у тензији између модерног и традиционалног, превагу однело традиционално схватање.⁸²

Након смењивања, Круна Аћимовић се жалила Професорском друштву, али безуспешно. Одлуком Министарства просвете и црквених послова постављена је 5. септембра 1898. године за класну учитељицу Више женске школе у Београду.⁸³ Статус класне учитељице се није мењао иако је имала диплому Филозофског факултета, положен професорски испит и више година радног стажа. Обављала је послове предметног наставника, разредног старешине

79 Првих 48 ученица полагало је учитељски испит 10-11. маја 1897. године. Чланови Комисије били су: изасланик министра просвете и црквених послова, директор у пензији, Сима Живковић (први члан), управница школе и испитани професор, Круна Аћимовић (други члан), и предавач, Косара Новичић (трећи члан). *Краљевско српска Виша Женска школа у Крагујевцу*, 4.

80 В. Јовановић, *Прва жена професор у Србији*, 308.

81 *Српске новине*, бр. 168 од 4. августа 1898. 5.

82 Неравноправан статус према женама просветним радницама утемељен законом види се из чињенице да су при запошљавању у основним школама предност увек имали мушкарци. Тек од 12. октобра 1870. године, Решењем министра просвете женама је дозвољено да буду учитељице и у мушким основним школама али само у првим разредима, под условом да нема мушких кандидата. *Зборник закона и уредба изданих у Књажевстџу Србији од почетка до краја 1870. године*, XXIII, Београд, 1870, 94. Законом од 25. октобра 1872. године, министар је могао постављати учитељице у мушким основним школама без претходног услова већ је било довољно да поседују потребна знања за обављање посла. *Зборник закона и уредба изданих у Књажевстџу Србије у 1872. години*, XXV, Београд, 1872, 9.

83 Одлука Пбр. 14833 од 5. септембра 1898. *Годишњи извештај о Вишој Женској школи у Београду: на крају школске 1898-99. године*, Београд, 1899, 15.

и „испитаног професора Вишег течајног испита“⁸⁴. После дуге борбе, изборила се да је министар у име „сатисфакције за изузетне квалификације“ ослободи од дужности класне учитељице у периоду од 1901-1904. године.⁸⁵

После оснивања Прве женске гимназије 1905. године, у недостатку стручних наставника са завршеним факултетом, а у складу са *Законом о средњој школи* за предаваче су биране наставнице женске школе.⁸⁶ Од почетка рада Прве женске гимназије, Круна Аћимовић је била ангажована као наставник (класна учитељица) историје са земљишним. Била је разредни старешина и извела је прву генерацију матураната школске 1908/09. године.⁸⁷

У периоду од 1907. до 1911. године три пута је упућивала захтев министру просвете да буде постављена за професора Женске гимназије, Учитељске школе или ако то не може, за вишу учитељицу Женске гимназије.⁸⁸ Мада је постојала правна и педагошка основа у тадашњим усвојеним законима, као и године дотадашњег стажа, захтев није уважен и остала је у рангу класне учитељице Женске гимназије све до 1914. године.⁸⁹ За професионално напредовање нису била довољна ни званична признања. За свој рад одликована је Орденом Св. Саве V реда 1898. године,⁹⁰ а потом Орденом Св. Саве IV реда 1910. године.⁹¹ Неуважавањем професионалних и стручних компетенција Круни Аћимовић је начињена поред професионалне, и материјална неправда. Годинама је примала нижу плату од оне која јој је припадала.⁹²

Титула по стручној спреми Круни Аћимовић је призната 26 година након стицања титуле.⁹³ Краљевим указом од 7.

84 Виши течајни испит полагале су учитељице приправнице, док су нижи течајни испит полагале ученице. *Класификација ученица Женске гимназије у Београду за школску 1913-1914. годину*, Београд, 1914, 6; 46.

85 Косара Цветковић, *Виша женска школа у Београду: педесетогодишњица 1863-1913*, Београд, 1913, 114.

86 Арсен Ђуровић, *Петна београдска гимназија. Део I, Прва женска гимназија у Београду 1905-1941*, Београд, 2013, 12.

87 В. Јовановић, *Прва жена професор у Србији*, 308.

88 А. Ђуровић, *Петна београдска гимназија*, 22.

89 Исто.

90 Награда је уследила након смењивања са места управнице Више женске школе у Крагујевцу. *Просветни гласник* XIX, 9, Београд, 1898, 454.

91 *Просветни гласник* XXXI, 1-2, Београд, 1910, 2.

92 У том периоду наставници у рангу професора примали су почетну плату од 2400 динара, а након навршених 30 година радног стажа 6000 динара, док су класне учитељице примале 1500 динара до навршених 30 година рада, а потом 3000 динара. Исто, 21.

93 В. Јовановић, *Прва жена професор у Србији*, 309.

Сл. 2. Наставно особље Прве женске гимназије, 1918. (Круна Аћимовић четврта са лева). Арсен Ђуровић, *Пења београдска гимназија. Део I, Прва женска гимназија у Београду 1905-1941*, Београд, 2013, 183.

октобра 1920. године постављена је за професора Прве београдске женске гимназије.⁹⁴ Предавала је општу историју у вишим разредима. У настави је користила различита наставна и дидактичка средства. На предавањима је користила историјске карте које је сама израђивала. Са ученицама је често посећивала музеје, најчешће Народни, Школски и Етнографски, и водила их је на стручне екскурзије.⁹⁵ Својим наставним приступом, за ондашње време модерним, ученицама је пружала знање које су успешно могле да користе у свом даљем школовању. Ученице су је памтиле као строгу и правичну, а због људске топлине коју је несегично пружала звали су је „мајка Круна“.⁹⁶ Пензионисана је 1924. године.⁹⁷

Поред педагошког рада, Круна Аћимовић се бавила превођењем. Најчешће је преводила руске писце, нарочито Чехова, а сарађивала је и са сарајевским књижевно-културним часописима „Босанска вила“ и „Коло“ у којима је објављивала текстове.⁹⁸ Поводом 40 година од завршетка

студија првих жена на Филозофском факултету у Београду, одржана је свечаност 29. маја 1931. године, у част Круне Аћимовић и Лепосаве Бошковић коју је организовало удружење Универзитетски образованих жена и доделило им дипломе о почасном чланству у удружењу.⁹⁹

Посвећеност професији Круни Аћимовић није била препрека да заснује породицу. За судију Апелационог суда, Живка Аћимовића, удала се 1891. године.¹⁰⁰ Од потомства имала је сина Божидача, ћерке Јелену, Мару и Надежду.¹⁰¹ До своје смрти, 18. јануара 1956. године, живела је код ћерке Маре (лекара по струци) и зета Шукрије Куртовића (правника). Сахрањена је у Сарајеву.¹⁰²

Резиме

Друштво у Србији у 19. веку није било спремно да се ослободи традиционалних схватања о школовању женске деце. Поред бројних усвојених закона којима су власти настојале да развију и уреде образовни систем у држави, основно и средње образовање женске деце било је законом ограничено, а факултетско образовање жена није било системски уређено већ је зависило од одлуке појединаца. Поседовање школске спреме и професионалне квалификације нису били довољни за равноправан статус жена и мушкараца у систему образовања. Иако су испуњавале све законом прописане услове и захтеве праксе, жене су имале лошији положај од мушкараца. Оспоравано је њихово професионално напредовање, именовање на виша места, а биле су дискриминисане и на пољу материјалних прихода. Сва неправда и оспоравање статуса жена у систему образовања може се сагледати кроз лик и дело Круне Аћимовић, прве жене која је завршила Велику школу у Србији (1891) и положила професорски испит (1894). Наставничку каријеру започела је као учитељица на Вишој женској

94 Указ о постављењу за професора (7. октобар 1920), Просветни гласник XXXVII, 4, Београд, 1920, 77.

95 А. Ђуровић, *Пења београдска гимназија*, 126.

96 Према казивању Крунине ћерке Надежде Дојчиновић, цитирано у: В. Колаковић, *Босанка од Бијељине*, 293.

97 В. Колаковић, *Босанка од Бијељине*, 292. В. Јовановић, *Прва жена професор у Србији*, 307.

98 В. Јовановић, *Прва жена професор у Србији*, 308.

99 Дипломе су биле уметнички израђене. Аутор је била Јелена Минић, архитекта, која је користила украсна слова из „Мирослављевог Јеванђеља“. *Прослава 40-годишњице тосиођа Лепосаве Бошковић и Круне Аћимовић*, Женски покрет, XII, 7-8, Београд, 1931, 3.

100 В. Колаковић, *Босанка од Бијељине*, 291.

101 Син Божидар је умро у Крушевцу 1915. године. Син ћерке Јелене био је др Душан Адамовић, професор математике на Природно-математичком факултету у Београду, а син ћерке Маре био је др Хуснија Куртовић, професор на Електротехничком факултету у Београду. В. Колаковић, *Босанка од Бијељине*, 294.

102 Исто, 293.

школи у Београду. Била је управница Више женске школе у Пожаревцу (1894-1895), потом управница Више женске школе у Крагујевцу (1895-1898). Након законских промена, разрешена је са места управнице (1898) и наставила је свој педагошки рад на Вишој женској школи у Београду где је остала до оснивања Прве женске гимназије у Србији (1905). Иако је постојала правна и педагошка основа, титула по стручној спреми призната јој је 26 година касније када је постављена за професора Прве женске гимназије (1920).

Извори и литература

Аривска грађа

Историјски архив Београда

фонд Управе града Београда

фонд Удружење универзитетски образованих жена

Објављени извори

Грађански законик за Књажество Србију, (25. март 1844), Београд, 1873.

Зборник закона и уредба и уредбени указа у Књажеству Србском, књига 2, Београд, 1845. <http://digital.bms.rs/ebiblioteka/publications/view/4346> прист. 3.1.2021.

Зборник закона и уредаба у Књажеству Србији, X, Београд, 1857.

Зборник закона и уредаба у Књажеству Србији, XVI, Београд, 1864.

Зборник закона и уредаба у Књажеству Србији, XVI, Београд, 1864.

Зборник закона и уредаба у Књажеству Србији, XIX, Београд, 1866.

Зборник закона и уредаба у Књажеству Србији, XXIII, Београд, 1870.

Зборник закона и уредаба у Књажеству Србији, XXV, Београд, 1872.

Зборник закона и уредаба у Књажеству Србији, XXVII, Београд, 1875.

Српске новине, бр. 18 од 24. јануара 1879.

Српске новине, бр. 9 (додатак) од 13. јануара 1883.

Српске новине, бр 254. од 13. новембра 1887.

Српске новине, бр. 168 од 4. августа 1898.

Просветни гласник, XV, 9-12, Београд, 1894, 396-531.

Просветни гласник, XVI, 3, Београд, 1895, 176.

Просветни гласник, XVI, 6, Београд, 1895, 315.

Просветни гласник, XVI, 9, Београд, 1895, 438.

Просветни гласник, XVI, 11, Београд, 1895, 553-554.

Просветни гласник XIX, 9, Београд, 1898, 454.

Просветни гласник, XVI, 3, Београд, 1905, 243-255.

Просветни гласник, XXVI, 8, Београд, 1905, 123-124.

Просветни гласник, XXI, 8, Београд, 1900, 150-161.

Просветни гласник XXXI, 1-2, Београд, 1910, 2.

Просветни гласник, XXXVII, 4, Београд, 1920, 77.

Литература:

Божиновић, Неда. *Женско питање у Србији у 19. и 20. веку*, Београд, 1996.

Васојевић, А.Нена. *Прве српске учитељице*, Узданица, 1, Јагодина, 2014, 159-175.

Вујошевић, М. Лела. *Образовање жена до Друге светске рата на примеру Крагујевца*, Узданица, 1, Јагодина, 2016, 155-174.

Годишњи извештај о Вишој Женској школи у Београду: на крају школске 1989-99. године, Београд, 1899.

Државни календар Краљевине Србије са шематизмом за годину 1894., Београд, 1894.

Државни календар Краљевине Србије за годину 1895., Београд, 1895.

Ђуровић, Арсен. *Пета београдска гимназија. Део I, Прва женска гимназија у Београду 1905-1941*, Београд, 2013.

Извештај професора Саве Урошевића о пожаревачкој гимназији, Вишој женској школи у Пожаревцу, невојинској гимназији и традиционалној н. гимназији, од 11. августа 1895. године, Просветни гласник, XVI, 9, Београд, 1895, 514-515.

Јовановић, Вера. *Прва жена професор у Србији*, Женски покрет V, 8, Београд, 1924, 307-309.

Karanovich, Milenko. *The Development of Education in Serbia and Emergence of Its Intelligentsia (1838-1858)*, New York, 1995.

Класификација ученица Женске гимназије у Београду за школску 1913-1914. годину, Београд, 1914.

Колаковић, Василија. *Босанка од Бијељине, једна од прве две факултетски образоване жене Београда и Србије*, XXV, Годишњак града Београда, 1978, 291-294.

Краљевско српска Виша Женска школа у Крагујевцу: *Извештај за школску 1897-1897 годину*, Крагујевац, 1897.

Пре четрдесет година прве две жене свршиле су Велику школу у Београду, Политика, 29. март 1931. године.

Прослава 40-годишњице ослобођења Лейосаве Бошковић и Круне Аћимовић, Женски покрет, XII, 7-8, Београд, 1931, 3.

Трговчевић, Љубинка. *Планирана елија, о студенцима из Србије на европским универзитетима у 19. веку*, Београд, 2003.

Трговчевић, Љубинка. *Школовање девојака у Србији у 19. веку, у: Образовање код Срба кроз векове*, (ур. Радослав Петковић, Петар В. Крстић, и Тибор Живковић), Историјски институт, Београд, 2003, 81-88.

Trgovčević, Ljubinka. *The Professional Emancipation of Women in 19-th Century Serbia*, 25,1, Serbian Studies, Bloomington, 2011, 7-21.

Цветковић, Косара. *Виша женска школа у Београду: педесетгодишњица 1863-1913*, Београд 1913.

Шематизам Краљевине Србије са календаром за годину 1892., Београд, 1892.

Kruna Acimovic - the first woman professor in Serbia

Abstract: The efforts of women in Serbia in the 19th century to fight for their place in society were reflected in all areas, and especially in the field of education. Kruna Acimovic (born Dragojlovic) and Leposava Boskovic were the first women to graduate from the Great School in 1891. Despite the resistance of the society, Kruna Acimovic was the first woman to fight and passed the professor's exam in 1894. After many years of efforts, she became a professor in the First Women's Gymnasium in Belgrade (1920). In the paper describes the development of women's education in Serbia, with special reference to the character and work of Kruna Acimovic, the first woman professor in Serbia.

Key words: woman, professor, women's rights, education, Women's High School, Kruna Acimovic

Resume. Society in Serbia in the 19th century was not ready to get rid of traditional notions about the education of female children. In addition to numerous adopted laws by which the authorities sought to develop and regulate the education system in the country, primary and secondary education of

female children was restricted by law, and women's university education was not systematically regulated but depended on individual decisions. Possession of education and professional qualifications was not enough for the equal status of women and men in the education system. Although they met all the legally prescribed conditions and requirements of the practice, women had a worse position than men. Their professional advancement, appointment to higher positions were disputed, and they were discriminated against in the field of material income. All the injustice and challenge to the status of women in the education system can be seen through the character and work of Kruna Acimovic, the first woman to graduate from the Great School in Serbia (1891) and pass the professor's exam (1894). She started her teaching career as a teacher at the Women's High School in Belgrade. She was the director of the Women's High School in Požarevac (1894-1895), then the manager of the Women's High School in Kragujevac (1895-1898). After the legal changes, she was dismissed from the position of manager (1898), and continued her pedagogical work at the Higher Women's School in Belgrade, where she remained until the founding of the First Women's Gymnasium (1905) in Serbia. Although there was a legal and pedagogical basis, the title was recognized 26 years later when she was appointed professor at the First Women's Gymnasium (1920).